

Т. В. Петренко, кандидат педагогічних,
доцент, доцент кафедри соціальних технологій
Національного авіаційного університету

З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розглянуто актуальну проблему – використання інноваційних технологій у ході навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах під час підготовки майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: професійна підготовка, особистісно-моральні якості, метафоричні асоціативні картки, коучингові технології.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасна Україна у період свого розвитку потребує від вищої освіти підготовку вільної, соціально-активної, комунікативної, відповідальної, професійно-підготовленої особистості, здатної до саморозвитку, фахівця, який усвідомлює власний шлях, обирає його свідомо й відповідально. Підготовка таких фахівців передбачає застосування новітніх технологій та методів навчання у навчально-педагогічному процесі вищих навчальних закладів.

Метою статті є ознайомлення з досвідом використання коучингових технологій та метафоричних асоціативних карток у процесі підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання коучингу як інноваційної технології у підготовці студентів вищих навчальних закладів розглядали у своїх дослідженнях науковці О.В. Бородієнко та Л.В.Музичко, досвід роботи з асоціативними картками, їх місце і роль у практичній діяльності фахівця висвітлили О.А. Блінов та М.О. Шопіна.

Викладення основного матеріалу дослідження. Студентами вищих навчальних закладів стають випускники 11-х класів, яких можна віднести до юнацького віку. Юнацький вік є найбільш чутливим у плані виховання поваги, самоповаги, вироблення самооцінки тощо.

Молодь цього віку намагається досягнути основні принципи й закони моралі, вивести основні правила співжиття у суспільстві. Водночас юнаки і юнки схильні завищувати рівень власних знань і здібностей, тимчасом як їхня життєва орієнтація є ще недостатньо сформованою, «Я» – розмитим, тривають пошуки власної ідентичності.

Особливістю юнацького віку є вразливість і непослідовність у судженнях, життєвих спостереженнях і висновках. У людей цього віку поєднується висока вимогливість до оточуючих (батьків і викладачів) і некритичне ставлення до себе, власних думок, учинків.

Для студентів-першокурсників типовими є кризи, які пояснюються зміною соціального статусу, адаптацією до нових умов життєдіяльності, нові права, вимоги та обов'язки, а саме:

- ✓ криза професійного вибору, в основі якої лежить дисонанс між несвідомо обраною професією та потребою в освіті;
- ✓ криза залежності від батьківської сім'ї;
- ✓ криза інтимно-сексуальних стосунків;
- ✓ криза ідентичності.

У такій ситуації молодь потребує відповідної підтримки й допомоги з боку батьків, викладачів. Важливим чинником у вихованні самоповаги у молоді є формування вимогливості до себе, яка визначає не тільки самопізнання, самооцінку, а й бажання працювати над собою, реалізувати себе, у тому числі і в професійній сфері.

Професійна підготовка фахівців із соціальної роботи ґрунтується на кваліфікаційних вимогах, що поєднують у собі професійну компетентність, інтелектуальні, особистісно-моральні якості, які є показником успішності та ефективності їх діяльності. Представники даної професії повинні мати сформовані моральні якості властивості, бо саме мораль регулює гуманні стосунки між людьми у різних ситуаціях на демократичних засадах.

Моральність як духовна якість людини її потреба приносити людям благо, є основою особистості соціального працівника, і виховується вона у ході навчально-виховного процесу у

вищих навчальних закладах. Саме моральні якості фахівця багато в чому визначають поведінку клієнта, його соціальне самопочуття та психологічний стан. І цьому студенти Національного авіаційного університету можуть навчитися під час вивчення дисциплін «Соціальна робота з сім'ями», «Соціальна геронтологія», опановуючи Етичний кодекс соціального працівника.

Я пропоную студентам заповнити Колесо моральних якостей. Спершу слід вказати основні 8 якостей фахівця, потім оцінити, на скільки балів, на думку студента, ця якість важлива, далі вказати кількість балів, на яку оцінює наявність даної риси у себе. Найчастіше між бажаним і наявним є різниця у декілька балів. Далі кожен для себе визначає, що треба зробити, аби стати добрішим, толерантнішим і т.д. Саме так ми визначаємо шлях щодо удосконалення або набуття моральних якостей майбутнього фахівця.

Головним етичним принципом діяльності соціальних працівників є повага до гідності кожної людини. Принцип поваги до гідності кожної людини слід розуміти як особливе моральне ставлення до особистості, визнання її прав та можливостей.

Студентам можна запропонувати таку форму роботи. Кожен учасник визначає головну моральну якість, яку вважає необхідною для гідного життя, роботи, спілкування з оточуючими, і записує вислів на папері, використовуючи певну рису. Тоді я міняю листки, і студенти отримують запис іншого. Перед нами завдання – розкрити зміст речення, можна запропонувати придумати історію, навести приклад. Далі ми порівнюємо зміст написаного з ідеєю, яка була вложена у вислів-першоджерело.

Порушенням людської гідності є фізичне насилля, зневажливе ставлення, несправедливість, нерівність, грубість, психологічний тиск та травмування тощо. Кожна людина є неповторною та унікальною, що необхідно враховувати соціальним працівникам, не допускаючи жодного прояву зневаги до особистості. Кожна людина має право на самореалізацію, яка не призводить до порушення подібних прав інших людей. Соціальна робота є несумісною з прямим чи опосередкованим примусом клієнтів до будь-яких дій, навіть на користь клієнта або його близького соціального оточення.

Спілкування з клієнтом – невід'ємна частина діяльності соціального працівника. На жаль, часто ми спостерігаємо занепад культури спілкування, дедалі частіше зустрічаємо фахівців, які нетерпляче ставляться до клієнтів з особливими потребами, людей похилого віку, спілкування з якими зовсім не схоже на цивілізоване.

Вивчаючи із студентами «Соціальну геронтологію», я пропоную їм підготувати прислів'я та приказки про старість, похилий вік, дібрати уривки з художніх творів, які ми обговорюємо.

Хочу навести приклад оповідання-притчі, яке прочитала в інтернеті.

Один старий чоловік переїхав жити до свого сина, невістки та чотирирічного онука. Його руки тремтіли, очі погано бачили, хода була невпевненою. Сім'я їла разом за одним столом, але старі, тремтячі дідові руки і слабкий зір утруднювали цей процес. Горошини сипалися з ложки на підлогу, коли він затискав в руках склянку, молоко проливалось на скатертину.

Син і невістка стали все більше дратуватися із-за цього.

– Ми повинні щось зробити, – сказав син. – З мене досить того, як він шумно їсть, пролитого ним молока, і розсипаної їжі на підлозі.

Чоловік і дружина вирішили поставити окремих маленький столик в кутку кімнати. Там дідусь став їсти на самоті, тимчасом як інші члени сім'ї насолоджувалися обідом. Після того, як дідусь двічі розбивав тарілки, йому стали подавати їжу в дерев'яній мисці. Коли хтось із родини мигцем вдивлявся у дідуся, у нього з'являлися сльози в очах, тому що він був зовсім один. З Відтоді єдиними словами, які він чув на свою адресу, були дошкульні зауваження.

Чотирирічний хлопчик спостерігав за всім мовчки. Одного разу ввечері, перед вечерею, батько помітив дитину, яка гралася з дерев'яною зубочисткою на підлозі. Він лагідно запитав малюка:

– Чим ти займаєшся?

Так само довірливо хлопчик відповів:

– Я роблю маленьку миску для тебе і мами, з якої ви будете їсти, коли я виросту.

Хлопчик посміхнувся і продовжив працювати. Ці слова так приголомшили батьків, що вони втратили дар мови. Потім сльози з'явилися на їхніх очах. І хоча жодного слова не було сказано, обидва знали, що треба зробити.

Того вечора чоловік підійшов до дідуся, взяв за руку і ніжно провів його назад до сімейного

столу. Всі останні дні він їв разом з сім'єю. І чомусь ні чоловіка, ні дружину більше не бентежило, що падали виделки, розливалось молоко або бруднилася скатертину.

Студентам пропонується зробити висновок про ставлення до людей похилого віку, навести форми роботи з геронтологічною групою населення.

Ефективність соціальної роботи залежить не тільки від ставлення фахівця до клієнта, а й ставлення до самого себе. Тільки ті люди, які поважають себе, справедливі і поважають інших.

Студентам я пропоную вчитися розвиватися, використовуючи метафоричні асоціативні картки «Пізнай себе і світ», які я створила, співпрацюючи із вчителем образотворчого мистецтва гімназії № 290 м. Києва, Заслуженим вчителем України Ж.С. Марчук

Ці картки створені як інструмент роботи соціального працівника. Кожна картка дає відповіді на найважливіші питання клієнтів соціальної роботи. За допомогою запропонованих малюнків фахівець має можливість розбудити уяву клієнта, його підсвідомість і сприяти вирішенню його психологічних проблем. Їх можна використовувати під час діагностичної, навчальної, тренінгової, консультативної роботи тощо.

Комплект запропонованих карток і технік роботи з ними представлені так, щоб ними могли користуватися у своїй роботі як професійні соціальні працівники, допомагаючи клієнтам вирішити їх життєві труднощі, сприяти особистому зростанню, так і люди без спеціальної освіти, які мають бажання користуватися даним комплектом для саморозвитку та самовдосконалення.

Я пропоную студентам такі напрями роботи з картками «Пізнай себе і світ»:

- терапія подружніх стосунків;
- особистісне зростання;
- допомога у подоланні стресів і постстресових станів;
- реабілітація і нівелювання наслідків психологічних травм;
- робота з конфліктами;
- терапія дитячо-батьківських відносин;
- формування адекватної самооцінки;
- пошук життєвих ресурсів.

Працюючи з колодою метафоричних асоціативних карток «Пізнай себе і світ», можна використовувати різні техніки, а саме: «Хто Я?», «Спілкування», «Техніка виконання бажаного», «Колесо життя» тощо.

Опановуючи техніку «Хто Я?», клієнт навмання вибирає з колоди п'ять карток, які відповідають його стану у минулому, на сьогодні, у майбутньому, яким його сприймають люди, яким він не хоче бути. Потім пропонується порівняти картки, знайти спільне і відмінне. Робиться висновок, що людина хоче змінити у собі. Якщо робота проводиться з дітьми, то їм можна запропонувати скласти казку або оповідання про героїв карток.

У техніці «Спілкування» клієнтові пропонується вибрати дві картки, які він асоціює зі своїм другом і з людиною, з якою виникають проблеми у спілкуванні. Потім обираються картки, які асоціюються з емоціями, що виникають у процесі спілкування. Можна запропонувати вибрати ще дві картки, які покажуть, яким клієнт хоче, щоб його сприймали і т.д.

Техніка «Виконання бажаного» допомагає клієнтові розібратися у таких питаннях:

1. Що не станеться, коли це станеться?
2. Що станеться, якщо це не станеться?
3. Що станеться, якщо це станеться?
4. Що не станеться, якщо це не станеться?

Дана техніка дуже схожа із Квадратом Декарта або «Технікою прийняття рішень», яку часто використовують у коучингу.

Можна використовувати у роботі з картками техніку «Колесо життя», яку запропонував Білл Рейн, професор із Канади, для визначення гармонійності сфер життя особистості. Клієнтові пропонується намалювати коло і поділити його на 8 секторів, у кожний із них вписати сфери життя. Оцінити за десятибальною шкалою стан кожної сфери на сьогодні. Витягти вісім карток навмання і розкласти по одній на кожний сектор. Почергово описати кожен сектор і зробити висновок, що вам може допомогти. Можна витягти ще одну карту, покласти на середину, визначити, який сектор найголовніший, у якому напрямку слід рухатися.

Можна витягати картки свідомо і розкладати на сектори, згадати найкращі моменти життя з кожного сектора, потім витягти картки навмання і знайти ресурси для вирішення свого стану.

Таку техніку добре використовувати з людьми похилого віку, бо це дає можливість клієнтові згадати минуле, яким часто живуть літні люди.

Працюючи з «важкими» підлітками, можна використати техніку «Робота з проблемою», де запропонувати сформулювати проблему або питання, потім вибрати 3 картки навмання, розглянути по черзі кожну й розказати, що заважає у вирішенні даного питання, що може допомогти і що ви зробите для вирішення проблеми.

Ці картки можна використовувати і на практичних заняттях з психології.

Висновки. Отже, майбутній фахівець соціальної сфери має поєднувати у собі професійні, моральні цінності, мати знання уміння і навички, бути справжнім професіоналом. Тому завдання викладачів вищих навчальних закладів вбачаємо у творчому підході до процесу навчання і виховання, у використанні інноваційних технологій у педагогічному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бородієнко О. В.* Методологічні засади використання інструментів коучингу в сучасній професійній освіті / О. В. Бородієнко, Л. В. Музичко // Молодий вчений. – №2. – С. 22–25.
2. *Дичківська І. М.* Основи педагогічної інноватики : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – Рівне : Зелент, 2001.
3. *Інноваційні педагогічні технології : словник-довідник / автор-упор. І. М. Дичківська.* – Рівне; РДГУ, 2003. – 352 с.
4. *Карпенко О. Г.* Професійне становлення соціального працівника : навч.-метод. посібник / О. Г. Карпенко. – К. : ДЦССМ, 2004. – 164 с.

Т. В. Петренко

ИЗ ОПЫТА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ

Резюме. В статье рассматривается актуальная проблема – использование инновационных технологий в ходе учебно-воспитательного процесса высших учебных заведений в подготовке будущих социальных работников.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, личностно-нравственные качества, метафорические ассоциативные карточки, коучинговые технологии.

T. Petrenko

ON THE APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PREPARING FUTURE SOCIAL WORKERS

Summary. The article considers the actual problem is the use of innovative technologies during the educational process of higher educational institutions in the training of future social workers.

Keywords: training, personal and moral qualities, metaphorical associative cards, coaching technology.